

Підводячи підсумки вищезазначених положень, треба зробити деякі висновки:

I. Індивідуальність у різних формах її вияву (біологічна, органічна, людська, інтегральна та метаіндивідуальність) розглядається як соціальна категорія.

II. Для педагогіки індивідуальність становить інтерес як об'єкт виховання, застосування засобів і методів цілеспрямованого впливу на людину.

III. Індивідуальність – це особлива форма буття людини в суспільстві, де “Я” – те її ядро, що забезпечує тотожність людини самій собі.

IV. Формування позитивного “Я” сприяє формуванню індивідуальності особистості, бо наше “Я” розглядається як універсальне поняття внутрішньої суті особистості, яка пізнає саму себе, констеляції настанов, спрямованих на себе та на інших, сукупність психічних процесів, діючих в інтересах задоволення внутрішніх потягів, активного діяльного початку.

V. Формування індивідуальності відбувається під час навчально-пізнавальної діяльності, коли позитивне “Я” зумовлює виникнення індивідуального стилю оволодіння різними типами діяльності, творчу активність, особистий статус, індивідуальну поведінку та індивідуальний засіб спілкування.

VI. Значний вплив на формування позитивного “Я” має стиль діяльності викладача та його особистість.

У подальшій роботі доцільно розглянути саме процес формування індивідуальності у різних типах навчально-пізнавальної діяльності.

#### **ЛІТЕРАТУРА:**

1. Вяткин Б.А. Метаиндивидуальность и её проявление у учителей начальных классов // Вопросы психологии – № 3. – 2001. – С. 47–56.
2. Маркс К. и ЭнгельсФ. Соч., Т. 20. – С. 548.
3. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. – М., 1986. – 256 с.
4. Мильто Л.А. Формирование творческой индивидуальности будущего учителя в процессе профессионально-педагогической подготовки. – Дис. канд. пед. наук, – К., 2001. – 265 с.
5. Николаева С.Ю. Индивидуализация обучения иностранным языкам. – К., 1987. – 139 с.
6. Орлов Ю.М. Восхождение к индивидуальности: книга для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 256 с.
7. Пехота О.М. Професійна індивідуальність майбутнього вчителя //Педагогіка і психологія. – 1994. – № 4. – С. 106–113.
8. Резвицкий И.И. Философские основы теории индивидуальности. – Л.: изд-во Ленинградский университет, 1973. – 174 с.

**УДК 37. 036: 372. 878**

**Я.Л. Іващенко**

### ***САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА У МУЗИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ***

У сучасних умовах зростають вимоги до соціально-педагогічної та психологічної наук у справі виховання творчої особистості, здатної знайти своє місце в суспільстві, самовизначитися і реалізувати себе. Зросло значення виховання у дитини таких особистісних якостей, завдяки яким вона поступово стає активним суб'єктом соціальної взаємодії. Ще більшого значення набуває проблема активізації творчої діяльності учні, адже становлення суспільно активної та гармонійно розвиненої особистості великою мірою залежить від власних зусиль самої людини, спрямованих на самовдосконалення як неодмінної умови досягнення успіху в життєтворчості, самовизначенні, самореалізації.

Проблема самореалізації особистості належить до фундаментальних проблем людського буття, оскільки саме завдяки процесу індивідуальної самореалізації відбувається включення особистості до суспільних відносин.

Соціокультурна ситуація підвищеного інтересу до музики, інтенсивність контакту з нею учнівської молоді зумовлюють необхідність удосконалення педагогічного процесу духовного розвитку особистості засобами музичного мистецтва, пошуку шляхів реалізації його виховного впливу на особистість.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні визначила стратегічну мету – створити умови для розвитку та самореалізації кожної особистості як громадянина України.

Для досягнення цієї мети сучасна музична педагогіка повинна орієнтуватися на різнобічний особистісний розвиток школяра, застосовувати такі педагогічні технології, які найповніше враховують значення усіх факторів соціально-педагогічного впливу на утвердження ядра особистості, та надавати можливості школяреві реалізуватися в музичній діяльності саме у руслі особистісно-розвивальної парадигми.

У психолого-педагогічних дослідженнях самореалізація особистості постає складним процесом об'єктивації особистістю своїх соціальних диспозицій, потреб, задатків, здатністю створювати нові можливості для власного розвитку у взаємодії з навколишнім світом [1].

Самореалізація є процес, у ході якого потенційні можливості індивіда опредметнюються як у формі предметних результатів, так і у внутрішньоособистісних якостях і станах [2].

Л. Коган визначає самореалізацію як “свідомий цілеспрямований процес розкриття і опредметнення сутнісних сил особистості в її різноманітній соціальній діяльності” [3, 147]. Розглядаючи самореалізацію у філософському аспекті, Б. Гершунський вважав, що найбільш повна життєва самореалізація є сенсом життя кожної людини [4, 5].

Реформування системи освіти і виховання, як запорука створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості є предметом розробок В. Андрущенко, Г. Ващенко, Б. Гершунського, В. Лозової, В. Лутая.

У сучасній психолого-педагогічній науці існують різні підходи до розв'язання проблеми самовизначення і самореалізації особистості. Праці К. Абульханової-Славської, М. Боришевського, Г. Костюка, С. Максименка, С. Рубінштейна, А. Маслоу, К. Роджерса, Нат. Роджерс висвітлюють положення психології життєвого самовизначення та самореалізації.

Педагогічні дослідження В. Бутенка, Г. Васяновича, Л. Коваль, М. Лещенко, Л. Масол, І. Назаренко, О. Рудницької, Г. Падалко, Г. Локаревої, Ю. Юцевич окреслюють концептуальні підходи до естетичного виховання учнівської молоді засобами музичного мистецтва.

Можливості самореалізації у музичній діяльності ще не стали об'єктом досліджень науковців і тому, ми обрали темою нашої статті: “ Самореалізація особистості школяра у музичній діяльності в загальноосвітньому закладі”.

Музична діяльність людини має три основні різновиди, які тісно пов'язані між собою: музична творчість, музичне виконавство і музичне сприйняття [5].

Специфіка музично-творчої діяльності полягає в тому, що в процесі творення можна фіксувати результати діяльності і займатися самостійним пошуком необхідних засобів для створення конкретного образу, що активізує емоційну сприйнятливості до всього, що нас оточує, отже і сприйнятливості до знань. Розвиваючи здібність чуттєвого сприйняття дійсності, музика допомагає оцінювати багато життєвих явищ, реалізуючи властиву людині органічну потребу у творчості, за допомогою якої вона може знайти можливості для найбільш повного прояву своїх різноманітних здібностей.

Тому, саме музична діяльність, участь учнів у різних її видах – важлива сфера, що дає можливості для вияву самоактивності, а водночас і для особистісного самовизначення та самореалізації.

У цій статті ми мали за мету показати вплив музичної діяльності на таку стійку характеристику особистості, як потреба у самореалізації, висвітлюючи досвід роботи Класичного ліцею при Запорізькому державному університеті.

Науково-методичні підходи щодо музичної освіти ґрунтуються на:

- максимальному розвитку творчих здібностей учнів;
- формуванні та розвитку певних вмінь і навичок;
- самореалізації особистості школяра у різних видах музичної діяльності.

Безумовно, кожен учень – це індивідуальність. І робота з кожним із них вимагає особливого відношення. Тому, на музичному відділенні ліцею ведеться музично-педагогічна робота з трьома групами учнів:

а) музично обдаровані діти;

б) учні, для яких заняття музикою – улюблена справа, але це, як правило, діти з середніми музичними здібностями;

в) учні з слабкими музичними здібностями.

Необхідно підкреслити, що склад цих груп постійно змінюється залежно від рівня розвитку дитини на даний період часу.

З метою отримання учнем відчуття комфортності, відчуття внутрішнього задоволення від музичної діяльності та підтримання інтересу до музичних занять були розроблені два типи вимог (для “сильних” і окремо для “слабких” учнів) для проведення технічних заліків, музичних конкурсів, випускних іспитів. Академічні концерти проходять відповідно з індивідуальними планами кожного учня. Завдання педагога полягає у тому, щоб ретельно продумати план роботи кожного учня з врахуванням його музичних здібностей.

Учням першої групи надається право брати участь у міських, обласних, республіканських і міжнародних музичних конкурсах та фестивалях. Учні другої групи – це активні учасники всіх шкільних заходів. Учні третьої групи, починаючи з 3-го року навчання залучені до музично-виконавської діяльності у складі ліцейських творчих колективів. Саме у складі цих колективів, куди входять діти з усіх трьох груп, учні з низькими музичними здібностями мають можливість проявити себе у музичній діяльності.

У Класичному ліцеї міста Запоріжжя створено такі творчі колективи: зразковий творчий колектив України оркестр народних інструментів, зразковий творчий колектив України, ансамбль скрипалів, зразковий творчий колектив України ансамбль бандуристів, оркестр української народної музики, духовий оркестр, народний ансамбль молодших школярів “Іграшка”, ансамбль “Ретро”, ансамбль “Класик-сакс”, ансамбль “Джаз-ліцей” та інші ансамблі малих форм. Багато з них неодноразово ставали лауреатами найрізноманітніших конкурсів і фестивалів.

Для самореалізації особистості школярів дуже сприятлива, а у деяких важливих аспектах і особливо потрібна, навчальна ситуація, де учні різного віку з різних класів співпрацюють в одному музично-творчому просторі. Взаємодія учнів у таких творчих групах укріплює почуття колективної відповідальності за загальну справу, створює творчу атмосферу у співпраці, стимулює взаємооцінку, взаємоконтроль, взаємоповагу у сфері опанування членами групи певної суми знань, вмінь, навичок. На нашу думку, застосування групової форми навчальної діяльності значно розширює можливості співпраці дітей, активізує учнів, формує позитивне ставлення до навчання та надає змогу вчителю працювати у площині практичної реалізації найважливіших засад особистісного розвитку школярів.

У підсиленні ансамблево-оркестрового спрямування навчання всіх інструменталістів можна бачити плідний шлях збагачування музичної діяльності школяра. Педагогічний досвід, накопичений в ліцеї, підтверджує, що участь у різного роду ансамблях, гра в оркестрі – за умови, якщо заняття проводяться творчо, на високому рівні, – дуже плідно впливає на загальний музичний розвиток учня. Недаремно спільне музицювання часом вважається учнями процесом більш творчим, ніж індивідуальна робота над поточним навчальним репертуаром і екзаменаційною програмою. Звідси йде дитячий інтерес до музицювання у

вільний час, бажання самостійно підготувати будь-який твір, а то й цілу програму для концертного виступу. Трапляється, що подібне прагнення призводить до виникнення “несанкціонованих” ансамблів, а цей факт свідчить про те, що музична діяльність є внутрішньою потребою юного музиканта, а навчання успішно доповнюється самонавчанням.

У Класичному ліцеї при Запорізькому державному університеті є доброю традицією щорічне виконання учнями творів різних композиторів на музичних інструментах соло і в ансамблях малих форм. Метою таких концертів є показ кращих досягнень учнів різних класів, які не беруть участь в міських і обласних заходах. Діти, які бажають брати участь у концертах, обов’язково проходять попереднє прослуховування. Щорічно кожна кафедра музичного відділення проводить конкурс на краще виконання етюдів “Маленький віртуоз”. Цей вид роботи дозволяє виділити кращих учнів, визначити технічний рівень розвитку дітей, що відбивається на надбанні професійних навичок, які мають велике значення для музиканта-виконавця.

Спільний проект кафедр фортепіано, струнних, народних, духових інструментів, кафедр теорії музики і образотворчого мистецтва під назвою “Ми малюємо музику” – це кольорове сприйняття музичного образу і створеного за допомогою прослуховування інструментальної музики. Цей проект був спрямований на формування в учнів цілісного світосприймання засобами музичного і образотворчого мистецтв, удосконалення розвиваючого характеру навчання, формування активної творчої особистості, подолання пасивності учнів, самореалізацію особистості учнів в музично-творчій діяльності, виховання громадської активності. Результатом проекту став розвиток вміння висловлювати свої думки і почуття, своє сприйняття музичного образу за допомогою кольорової палітри. А найголовніше те, що школярі отримали внутрішнє задоволення від творчої діяльності. Така колективна творчість активізує пам’ять, мислення, спостережливість, інтуїцію, що необхідно у всіх видах діяльності.

У музично-творчій діяльності важливу роль відіграє синтез емоційної чуйності з мисленням, абстрактного і конкретного, синтез логіки і інтуїції, творча уява, активність, здібність швидко приймати рішення. Творчість дітей пов’язана з певними самостійними діями, з умінням оперувати відомими їм музично-слуховими уявленнями, знаннями, навичками, застосовувати їх в різних видах музичної діяльності.

Щорічне свято першокласників “Посвячення у музиканти” стало традицією в житті Класичного ліцею. Для молодших школярів це велика подія та перша спроба відчути себе “справжнім” музикантом, граючи на сцені актовій зали, перша спроба реалізації своїх здібностей в музично-виконавчій діяльності.

Оскільки всі діти у ліцеї обов’язково навчаються хореографічному, театральному, образотворчому та музичному мистецтву, то до кожного свята у 1–9 класах готуються справжні вистави, в яких інтегруються всі види мистецтв. В таких святах школярі за допомогою музичних і класних кураторів реалізують свою театральну, художню і музично-виконавську майстерність, створюючи хореографічні і музичні вистави зі своїми декораціями, сценарії до музичних свят, музичні казки тощо.

Збірки творчих робіт учнів Класичного ліцею: “Ліцейські роки” – дитяча поезія, “Камертон” – музичні твори, щомісячний випуск ліцейської газети “Ліга” – є наочними прикладами самореалізації учнів в різноманітній творчій діяльності.

В узагальненому вигляді робота педагога музиканта, розгортаючись у напрямках визначення змісту, методів, засобів, форм, прийомів організації навчання, спілкування, соціальних зв’язків учнів, постає системою педагогічних дій, що на кожному етапі створюють такі умови, які забезпечують самореалізацію школяра через сприймання і відчуття самого себе як суб’єкта власних намірів, очікувань, поглядів.

Найважливішими характеристиками цих умов є:

- музична діяльність учня, яка дає значний особистий результат;
- спільна музична діяльність, передумовою якої стане досягнення цілей всієї групи;
- можливість виявити творчість, свої особистісні ресурси;

– атмосфера взаємоповаги, взаємопідтримки.

Визначення учителем стратегії і тактики особистісно зорієнтованого навчання, пов'язане з урахуванням загальних закономірностей розвитку особистості, досліджених вітчизняною і зарубіжною наукою, належно апробованих практикою методичних рекомендацій – це робота, яка вимагає творчого підходу і більшої уваги з боку науковців та потребує вирішення цієї проблеми як в специфічних внутрішніх умовах навчального закладу, так і в навколишньому соціумі.

#### **ЛІТЕРАТУРА:**

1. Киричук О.В. Розвиток і самореалізація особистості в умовах освітнього закладу // Рідна школа. – 2002. – № 5. – С. 28–30.
2. Доній В.М. Психологія і педагогіка життєтворчості: Навч.-метод. посібник. – К., 1996. – 796 с.
3. Коган Л.Н. Цель и смысл жизни человека. – М.: Мысль, 1984. – 252с.
4. Гершунский Б.С. Концепция самореализации личности в системе обоснования ценностей и целей образования // Педагогика. – 2003. – №10. – С.3–7.
5. Музыкальная энциклопедия. – Т.3. – М.: изд-во “Советская энциклопедия”, 1976. – 1102 с.
6. Меднікова Г. Адаптація і самореалізація особистості та роль сучасного мистецтва в цьому процесі // Вища школа. – 2003. – №2–3. – С. 71–78.

**УДК 371. 048. 4**

**С.С. Кіхтенко**

### ***ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРИРОДИ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ***

Питання профорієнтації підростаючих поколінь завжди були в центрі уваги держави і суспільства. Перед сучасною школою постає завдання надання молодій людині дійової допомоги у виборі професії та шляхів майбутньої професійної підготовки відповідно до її індивідуальних особливостей, інтересів та здібностей. Адже лише науково обґрунтований та усвідомлений вибір людиною професії створює передумови для отримання максимальних результатів від її професійно-трудової діяльності, психічного комфорту, творчого пошуку. Успішне вирішення цих завдань у значній мірі залежить від ефективності профорієнтаційної роботи як однієї з головних умов активного професійного самовизначення та трудового становлення особистості.

У психології та педагогіці накопичено значний досвід з вивчення та формування професійних інтересів особистості. Зокрема, проблема психологічної природи інтересів знайшла відображення у дослідженнях Л.І. Божович, Е.А.Клімова, Л.В. Долинської, О.Г. Ковальова, Г.С. Костюка, Д.Ф. Ніколенка, Л.М. Проколієнко. У розглянутих дослідженнях інтерес визначається як емоційно забарвлене ставлення особистості до оточуючого світу. Він характеризує спрямованість людини на певний об'єкт чи певну діяльність, викликаний позитивним, зацікавленим ставленням до них [1, 9].

Інтереси вивчаються різними галузями наукових знань. Наприклад, філософія визначає інтерес як об'єктивно зумовлений мотив діяльності суб'єкта (окремого індивіда, соціальної групи, класу, суспільства); політологія аналізує інтереси, які виникають у суб'єктів суспільного виробництва і є визначальними для мотивації особистості у праці; психологія тлумачить інтерес у порівнянні його з особистісними настановами.

Водночас, як показують результати дослідження, до цього часу ще чітко не визначена природа професійних інтересів старшокласників, що і є метою нашої статті.

Інтереси мають об'єктивний зміст, за яким розрізняють матеріальні і духовні їх різновиди. Якщо це стосується всього суспільства, його називають суспільним. Інтерес не є застиглим, незмінним особистісним утворенням, він піддається формуванню, збагаченню, розвитку [2]. Він являє собою особливість людини, яка проявляється в її спрямованості на